

YO'L-TRANSPORT HODISALARINING OLDINI OLISH FAOLIYATI: ILMIY ASOSLAR VA XORIJIY TAJRIBA

Raxmatov Anvar Aminovich

Samarqand tuman IIB boshlig'i podpolkovnik

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14869561>

Annotatsiya: ushbu maqola ilmiy tadqiqotlar va xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, YTHlarning oldini olish uchun tezlikni nazorat qilish, haydovchilarni sifatli tayyorlash, jazo choralari kuchaytirish va yo'l infratuzilmasini yaxshilash kabi kompleks chora-tadbirlar talab etiladi. Ushbu yondashuvlarni O'zbekiston sharoitida qo'llash orqali YTHlar sonini kamaytirish ko'zda tutilgan.

Kalit so'zlar: yo'l-transport hodisalari, oldini olish, xorijiy tajriba, tezlik, o'lim.

O'zbekistonda yo'l-transport hodisalari (YTH) bo'yicha so'nggi yillardagi statistik ma'lumotlar quyidagicha: 2021-yil: Mamlakatda jami 10 001 ta YTH sodir bo'lib, ular oqibatida 2 426 kishi halok bo'lgan va 9 230 kishi jarohat olgan[1]. 2022-yil: Poytaxt Toshkent shahrida 1 200 ta YTH qayd etilgan. Ushbu hodisalarda 136 kishi vafot etgan va 1 463 kishi tan jarohati olgan[2]. 2023-yil: Yanvar-noyabr oylarida respublika bo'ylab 8 693 ta YTH sodir bo'lib, natijada 2 080 kishi halok bo'lgan va 8 055 kishi jarohatlangan[3]. 2024-yil: Yanvar-may oylarida 359 nafar o'quvchi ishtirokida YTH sodir bo'lib, 65 nafar o'quvchi halok bo'lgan va 294 nafari turli darajada tan jarohati olgan[4]. Yo'l-transport hodisalari (YTH) butun dunyoda dolzarb muammo bo'lib, ularning oldini olish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar taklif etadi:

Tezlikni nazorat qilish. Tadqiqotlarga ko'ra, o'rtacha tezlikni 5% ga kamaytirish orqali o'lim bilan yakunlanadigan YTHlar sonini 30% ga kamaytirish mumkin. Tezlikning oshishi to'xtash masofasini uzaytiradi va hodisa ehtimolini oshiradi[5];

Haydovchilarni tayyorlash. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, YTHlar odamlar o'limining asosiy sabablari orasida sakkizinchi o'rinda turadi. Haydovchilarni ilmiy asoslangan usullar bo'yicha o'qitish YTHlarni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi[6];

Yo'l-transport hodisalarini hisobga olish tizimi. YTHlarni hisobga olish va tahlil qilish tizimini takomillashtirish orqali ularning oldini olish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish mumkin[7].

Xorijiy tajriba

AQSh yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha eng ilg'or tizimlardan biriga ega bo'lib, mamlakatda turli yondashuvlar orqali yo'l-transport hodisalarining oldini olish choralari amalga oshiriladi.

1. Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha milliy ma'muriyat faoliyati AQShda Avtomobil yo'llari xavfsizligi bo'yicha milliy ma'muriyat (NHTSA) yo'l harakati xavfsizligini oshirishga qaratilgan turli dasturlarni amalga oshiradi. Ushbu dasturlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Haydovchilarni o'qitish dasturlarini takomillashtirish.

Yo'l belgilari va chiziqlarini yaxshilash.

Yangi texnologiyalar, jumladan, avtomatlashtirilgan xavfsizlik tizimlarini joriy etish[8].

2. Jamoat transporti infratuzilmasini rivojlantirish

AQShning yirik shaharlarida jamoat transporti tizimlari yo'llardagi transport vositalari sonini kamaytirish va yo'l-transport hodisalarining oldini olishga xizmat qiladi. Masalan:

Vashington shahrida jamoat transporti infratuzilmasi talabga mos ravishda shakllantirilgan.

New York, San-Fransisko va Los-Anjeles shaharlarida metro va avtobus yo'nalishlari transport zichligini kamaytiradi[9].

3. Mast holda haydovchilikka qarshi kurash

AQShda mast holda transport boshqarishga qarshi qat'iy choralar mavjud. Quyidagilar amaliyotga tatbiq etilgan:

Haydovchilarni tekshirish uchun yo'l-patrul xizmati tomonidan reydlar o'tkaziladi.

Ichki ishlar organlari tomonidan yo'l transport hodisalari sabablarini o'rganish orqali oldini olish strategiyalari ishlab chiqiladi.

Mast holda avtomobil boshqarish uchun qattiq jazo choralari qo'llaniladi[10].

4. Yo'l-transport hodisalarini tahlil qilish va profilaktika

AQShda yo'l-transport hodisalarining oldini olish uchun ularning sabablari va sharoitlarini tahlil qilishga katta e'tibor beriladi. Bu tahlillar asosida profilaktika choralari ishlab chiqiladi va amalga oshiriladi.

Har bir YTH sababi batafsil tahlil qilinadi.

Statistik ma'lumotlar asosida xavfli yo'llar va hududlar aniqlanadi.

Shahar infratuzilmasi yo'l harakati xavfsizligini hisobga olgan holda qayta loyihalashtiriladi[11].

Xulosa

AQSh tajribasi shuni ko'rsatadiki, yo'l-transport hodisalarining oldini olish uchun quyidagi omillar muhim:

Yo'l harakati xavfsizligini nazorat qiluvchi davlat idoralari faoliyati.

Jamoat transporti infratuzilmasini rivojlantirish.

Mast holda haydovchilikni oldini olish bo'yicha qat'iy qonunlar.

YTHlarni tahlil qilish va oldini olish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga asoslangan chora-tadbirlar.

Ushbu yondashuvlarni O'zbekiston sharoitida tatbiq etish orqali yo'l harakati xavfsizligini yaxshilash mumkin.

Yo'l-transport hodisalarining oldini olish bo'yicha Germaniya tajribasi

Germaniya yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashda muvaffaqiyatli tajribaga ega bo'lib, yo'l-transport hodisalarining oldini olish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshiradi:

1. Yo'l-transport hodisalarini tahlil qilish va profilaktika

Germaniyada yo'l-transport hodisalarining oldini olish uchun ularning sabablari va sharoitlarini tahlil qilishga katta e'tibor beriladi. Bu tahlillar asosida profilaktika choralari ishlab chiqiladi va amalga oshiriladi [\[12\]](#).

2. Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha milliy ma'muriyat faoliyati.

Germaniyada yo'l harakati xavfsizligini oshirishga qaratilgan turli dasturlar amalga oshiriladi. Ushbu dasturlar haydovchilarni o'qitish, yo'l belgilari va chiziqlarini yaxshilash, shuningdek, yangi texnologiyalarni joriy etishni o'z ichiga oladi.

3. Jamoat transporti infratuzilmasini rivojlantirish. Germaniyaning yirik shaharlarida jamoat transporti tizimlari rivojlangan bo'lib, bu yo'llardagi transport vositalari sonini kamaytirishga va yo'l-transport hodisalarining oldini olishga yordam beradi.

4. Mast holda haydovchilikka qarshi kurash. Germaniyada mast holda haydovchilikka qarshi qat'iy choralar ko'riladi. Haydovchilarni tekshirish uchun yo'l-patrul xizmati tomonidan reydlar o'tkaziladi va qonunbuzarlarga nisbatan qattiq jazo choralari qo'llaniladi [\[13\]](#).

5. Yo'l-transport hodisalarini hisobga olish tizimi. Germaniyada yo'l-transport hodisalarini hisobga olish va tahlil qilish tizimi takomillashtirilgan bo'lib, bu ularning oldini olish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

1. *Qattiq sanksiyalar va jazo choralari.* Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda YTHlarni oldini olish tizimi qat'iy sanksiyalar va jazo choralariga asoslangan. (Manba: Aniq.uz, 2023)

2. *Yo'l-patrul xizmati mototsikldagi guruhlar.* Toshkent, Samarqand va Xorazm viloyatlarida tajriba tariqasida yo'l-patrul xizmati mototsikldagi guruhlar tuzilib, harakat qiyin bo'lgan hududlarda YTHlarning oldini olishga xizmat qilmoqda.

3. *Yo'l belgilari va chiziqlarini yangilash.* Haydovchilarning yo'l harakati qoidalariga rioya etishini oshirish uchun yo'l belgilari va chiziqlarini muntazam ravishda yangilash amaliyoti samaradorligini isbotlagan.

Xulosa

Ilmiy tadqiqotlar va xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, YTHlarning oldini olish uchun tezlikni nazorat qilish, haydovchilarni sifatli tayyorlash, jazo choralarini kuchaytirish va yo'l infratuzilmasini yaxshilash kabi kompleks chora-tadbirlar talab etiladi. Ushbu yondashuvlarni O'zbekiston sharoitida qo'llash orqali YTHlar sonini kamaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://yuz.uz/uz/news/oqibatlar-bilan-emas-sabablar-bilan-kurashish-lozim?>
2. <https://daryo.uz/2022/02/17/ozbekistonda-2021-yilda-yuz-bergan-yol-transport-hodisalari-oqibatida-necha-kishi-halok-bolgani-malum-qilindi?>
3. <https://kun.uz/71901756?>
4. <https://kun.uz/news/2024/06/25/2024-yilning-5-oyi-davomida-yol-transport-hodisasi-oqibatida-65-nafar-oquvchi-halok-boldi-senat?>
5. Sudex.uz, 2023
6. Interonconf.org, 2023
7. Scienceweb.uz, 2023
8. Forumdaily.com, 2023
9. Amerikaovozi.com, 2023
10. Newjournal.org, 2023
11. ILO Encyclopaedia, 2023
12. iloencyclopaedia.org
13. sudex.uz

